

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора, професора
кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Інституту
економіки та права Класичного приватного університету
Спільника Сергія Івановича
на дисертацію Борисенко Тетяни Володимирівни на тему «Кримінально-
правова характеристика незаконного використання з метою отримання
прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної
допомоги», представлену на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань
08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»**

Актуальність теми дисертації та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження на тему «Кримінально-правова характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» є безперечно актуальним як з наукового, так і з практичного погляду.

На сучасному етапі розбудова демократичної, правової та соціальної держави в Україні неможлива без належного забезпечення принципу верховенства права, утвердження взаємної відповідальності держави й особи, підтримання публічного порядку та безпеки, а також ефективного захисту прав і свобод людини та громадянина. Особливої значущості ці питання набувають в умовах сьогодення.

Закріплені конституційні положення щодо права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї та право на допомогу, що є основним джерелом існування, розкривають визначення України як соціальної держави, що передбачає участь суспільства в утриманні тих осіб, які через непрацездатність або з інших незалежних від них причин не мають достатніх засобів для існування.

З початком повномасштабного вторгнення Росії на територію нашої держави та введення воєнного стану, в Україні стали поширеними випадки продажу гуманітарної допомоги, яка надходить з усього світу на допомогу українцям, підтримку Збройних сил України, обороноздатності нашої країни. Для запобігання

поширенню випадків незаконного використання гуманітарної допомоги 24 березня 2022 року прийнято Закон України № 2155-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги», який набрав чинності 03 квітня 2022 року.

Кримінальний кодекс України доповнено статтею 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває комплексне теоретико-правове осмислення кримінально-правової відповідальності за такі дії, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання та запобігання будь-яким проявам незаконного використання гуманітарної допомоги.

Особливого значення дана проблематика набуває в умовах воєнного стану, коли права і свободи людини і так зазнають певних обмежень.

Проведення комплексного дослідження зазначеної проблематики зумовлено необхідністю удосконалення нормативно-правової бази та впровадження ефективних механізмів запобігання продажу гуманітарної допомоги.

Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджується також її зв'язком із науково-дослідною тематикою в науково-дослідну діяльність кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

Роботу виконано відповідно до чинного законодавства, нормативних документів Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства освіти і науки України, пріоритетних напрямів наукових досліджень МВС України та Дніпровського державного університету внутрішніх справ, тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затверджених наказом МВС України від 11.06.2020 № 454, а також теми наукового дослідження Дніпровського державного університету внутрішніх справ

«Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення протидії злочинності» (реєстраційний номер 0123U105015), що підтверджує її повну відповідність актуальним завданням сучасної науки у сфері захисту прав людини та розбудови демократичної правової держави. ., що свідчить про її відповідність пріоритетним напрямам сучасних наукових досліджень у сфері забезпечення прав людини та розвитку демократичної правової держави.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій авторки дає підстави стверджувати, що результати, отримані в процесі теоретико-правового дослідження, є науково обґрунтованими, достовірними та повною мірою відповідають поставленій меті й завданням дослідження. Це зумовлено належним і обґрунтованим застосуванням комплексу загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, які забезпечили відповідний рівень наукового аналізу.

У роботі чітко окреслено об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері господарської діяльності, встановлений порядок використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, а предметом є кримінально-правова характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Метою дисертації є комплексний кримінально-правовий аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», з'ясування і вирішення ряду дискусійних питань, які виникають та можуть виникати в майбутньому при застосуванні даної норми, а також формування тез з приводу вдосконалення законодавчої регламентації даної статті задля забезпечення її дієвості при правозастосовній діяльності.

Для досягнення поставленої мети дисертанткою визначено та послідовно вирішено комплекс взаємопов'язаних наукових завдань, зокрема: вивчено історію

виникнення кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; визначено соціальну обумовленість, підстави криміналізації незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; з'ясовано зміст об'єкту кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; розкрито особливості об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; охарактеризовано ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; встановлено особливості суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; проаналізовано кваліфікуючі ознаки цього кримінального правопорушення; розроблено та обґрунтовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинної редакції ст. 201-2 КК України.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, добір і застосування яких зумовлені метою роботи, її завданнями, а також особливостями об'єкта й предмета дослідження.

Використання такої методології дало змогу автору належно структуровано викласти матеріал, здійснити глибокий аналіз історичних, нормативних і доктринальних джерел (загалом опрацьовано 152 найменувань), а також сформулювати науково виважені, логічно обґрунтовані висновки й практичні рекомендації.

Отже, наукові положення, висновки й рекомендації, викладені у дисертації, відзначаються високим рівнем обґрунтованості, логічною послідовністю та практичною значущістю, що свідчить про завершений науковий характер дослідження.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів не викликає сумнівів і полягає в тому, що дисертація Борисенко Т.В. є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням, де здійснено аналіз та вирішено основні теоретичні і прикладні питання кримінально-правової

характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Серед найбільш значимих висновків, що становлять основу наукової новизни роботи та варті підтримки, слід відзначити такі: вперше обґрунтовано доцільність введення кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; обґрунтовано зменшення мінімальної межі для притягнення до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 201-2 КК України (вчинення у значному розмірі, якщо загальна вартість гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян, станом на 2026 рік – 582 тисячі 400 гривень) та зазначення розміру як для кримінальних правопорушень проти власності (вчинення у значному розмірі, якщо загальна вартість гуманітарної допомоги та благодійних пожертв становить від двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (станом на 2026 рік це 3328 гривень), а також необхідність встановлення адміністративної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги та благодійних пожертв, якщо вартість такої допомоги становить до двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; обґрунтовано доцільність визначити на законодавчому рівні у положеннях ст. 201-2 КК України корисливий мотив, не зазначаючи мету отримання прибутку; аргументовано необхідність відмовитися від зазначення в ч. 1 ст. 201-2 КК України конкретного переліку діянь та передбачити можливість її застосування за вчинення будь-якого прояву незаконного використання гуманітарної допомоги та благодійних пожертв. Удосконалено формулювання основного безпосереднього об'єкта складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, під яким пропонується розуміти суспільні відносини у сфері господарської діяльності, пов'язані з ввезенням, обліком, а також цільовим використанням гуманітарної допомоги та благодійних пожертв благодійними організаціями, іншими благодійниками та бенефіціарами; розуміння про предмет та родовий об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; теоретичні

положення щодо визначення ознак суб'єкта у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, який має додаткові характеристики, пов'язані зі здійсненням благодійної діяльності. Набуло подальшого розвитку теоретичні уявлення щодо розмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України з кримінальними правопорушеннями проти власності; науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного законодавства щодо незаконного використання гуманітарної допомоги та благодійних пожертв; оцінка досконалості санкції ст. 201-2 КК України.

Таким чином, досягнуті результати дисертаційного дослідження Борисенко Т.В., що винесені на захист, є достатньо обґрунтованими та відзначаються належним ступенем наукової новизни і практичної значущості.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні наукові результати дисертаційного дослідження відображено у 13 наукових працях, з яких: 4 статті опубліковано у фахових наукових виданнях України з юридичних наук, 8 публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та 1 методичні рекомендації (написані автором у співавторстві).

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Про високий рівень виконання поставленого завдання та оволодіння дисертантом методології наукового дослідження свідчить використання, обраних з урахуванням мети та завдань, об'єкта та предмета дослідження, сукупності загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Так, за допомогою історичного методу забезпечується вивчення історії виникнення та розвитку відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (підрозділи 1.1, 1.2). Завдяки догматичному методу виявлено недоліки норм ст. 201-2 КК України в контексті додержання правил законодавчої техніки під час її конструювання (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.4). У межах системного методу здійснено аналіз ознак основного та кваліфікованого складу досліджуваного

кримінального правопорушення, а також визначення його місця в системі Особливої частини КК України, сформовано пропозиції щодо змін і доповнень в частині відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2., 2.4, 3.1). Використання статистичного методу сприяло аналізу й узагальненню емпіричної інформації, наявної в Єдиному державному реєстрі судових рішень та статистичних даних Офісу Генерального прокурора (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Метод документального аналізу сприяв ретельному вивченню судової практики (розділи 1, 2 та 3). Метод моделювання забезпечив побудовати конструкції складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України.

Завдяки такій широкій і ґрунтовній базі, поставлені дисертантом завдання виконані на високому методологічному рівні, що слугує підтвердженням оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та наукових публікацій дає підстави стверджувати про належний рівень фахової підготовки дисертантки, її компетентність у ключових аспектах обраної тематики, а також про обґрунтованість підходів до формулювання мети, завдань, визначення об'єкта, предмета, структури та методології дослідження.

На особливу увагу заслуговує прикладна цінність одержаних результатів. Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції мають практичне значення та можуть бути використані у: законотворчій діяльності – під час підготовки пропозицій щодо внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України в частині відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги, а також у процесі євроінтеграції шляхом приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів і принципів; практичній діяльності – для правильної кваліфікації дій, пов'язаних з незаконним використанням гуманітарної допомоги; освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін з адміністративного та кримінального права, кримінального процесу, а також як

теоретико-методологічне підґрунтя для подальших наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення правового регулювання незаконного використання гуманітарної допомоги.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація Борисенко Тетяни Володимирівни на тему «Кримінально-правова характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» характеризується цілісністю та завершеністю наукового дослідження, а наявна логічно побудована структура дала змогу розкрити тему та виконати поставлені завдання.

Дисертаційне дослідження складається з анотації, списку публікацій здобувача за темою дисертації, змісту, вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел.

Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок. Список використаних джерел налічує 152 найменування і займає 17 сторінок.

Анотація дисертаційного дослідження відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертації, в якій представлені основні результати дослідження, наукова новизна та практичне значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачем роботу, а також відображає основні тези дослідження. Анотація викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача, у яких висвітлено основні результати дисертаційного дослідження.

Оформлення дисертаційного дослідження виконано у відповідності до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 року № 40.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації свідчить про дотримання Борисенко Т.В. академічної доброчесності. У роботі чітко зазначено джерела запозичених ідей, наукових концепцій і положень, наведено посилання на авторів, використані джерела, а самі положення належно аргументовано в контексті авторського аналізу. У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації результатів дослідження.

Робота написана самостійно, з дотриманням усіх етичних та методологічних вимог, встановлених для досліджень такого рівня та виду.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Ознайомившись зі змістом дисертаційного дослідження, слід позитивно відзначити його наукове та практичне значення. Результати, отримані Борисенко Т.В., заслуговують, за основними параметрами, високої оцінки. Водночас виникає потреба висловити окремі зауваження та міркування щодо деяких дискусійних положень роботи або певних недостатньо висвітлених, як мені видається, питань.

1. У дисертації значну увагу приділено аналізу історичних передумов виникнення кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги. І це прагнення автора заслуговує на підтримку. Водночас, в дослідженні доцільно було б вивчити та проаналізувати генезу законодавства у сфері гуманітарної допомоги для того, щоб відобразити динаміку змін, яка відображає актуальність даного інституту в умовах протистояння збройній агресії з боку держави-агресора. Це б дало змогу з'ясувати, як регулятивне законодавство впливає на формування кримінально-правових норм, які передбачають настання кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги.

2. У дисертації автор зазначає, що суб'єктами ст. 201-2 КК України є фізичні осудні особи, яким на момент скоєння кримінального правопорушення виповнилося 16 років, які займаються благодійною діяльністю (представники благодійних організацій, інші благодійники, бенефіціари, отримувачі гуманітарної допомоги), а також які хоч і не здійснюють таку діяльність, проте гуманітарна допомога чи пожертви їм були ввірені благодійними організаціями чи перебували в їх віддані для транспортування, передачі іншим благодійним організаціям тощо. Однак, диспозиція ст. 201-2 не надає жодних вказівок стосовно суб'єкта незаконного використання гуманітарної допомоги, тому береться до уваги загальне правило, що відповідно до ст. 18 КК України «суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність». Норма про притягнення до кримінальної

відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги має бути конкретизованою для того, щоб досягти належного рівня ефективності. Як Ви вважаєте, чи є потреба визначення суб'єктом досліджуваного суспільно небезпечного діяння юридичних осіб, до яких в подальшому застосовувати відповідні заходи кримінально-правового характеру, передбачені ст. 96-6 КК України?

3. В роботі дисертантка зазначає, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК України відноситься до кримінальних правопорушень з матеріальним складом, а суспільно-небезпечним наслідком виступає прибуток у значному розмірі. Це питання є дискусійним, оскільки більшість авторів відносять вказане кримінальне правопорушення до складів із формальним складом, тобто без наслідків.

4. І ще одне питання, безпосередньо пов'язане з темою дисертаційного дослідження. Враховуючи статистичні дані офісу генерального прокурора, очевидно, що зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України, порівняно з 2022 роком, стало значно менше. Хотілось би почути від дисертантки, як вона обґрунтовує такі зміни в статистиці та які фактори вплинули на це?

Висловлені зауваження та поставлені питання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Борисенко Т.В. і не знижують рівень його наукової та практичної значущості. Їхня мета - сприяти поглибленню наукової дискусії під час прилюдного захисту роботи.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці.

Представлена на здобуття ступеня доктора філософії дисертація Борисенко Тетяни Володимирівни на тему: «Кримінально-правова характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» є самостійною та завершеною науковою працею, яка за актуальністю теми, науковою новизною та обґрунтованістю отриманих результатів має вагоме теоретичне та практичне значення. Основні положення й висновки дисертації повно і належно відображені

в опублікованих наукових працях здобувача та повністю відповідають спеціальності 081 Право, а також вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року №44, Вимог до оформлення дисертації, затвердженого наказом МОН України від 12.01.2017 року №40.

Ураховуючи викладене, авторка дисертації – Борисенко Тетяна Володимирівна на підставі публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**професор кафедри кримінального
права, процесу та криміналістики
Інституту економіки та права
Класичного приватного
університету
доктор юридичних наук, професор**

СЕРГІЙ СПІЛЬНИК